

<https://doi.org/10.62837/2025.10.244>

KƏRİMOVA ƏSMƏR XANBALA
Bakı Slavyan Universiteti
Azərbaycan Respublikası, Bakı ş.,
Süleyman Rüstəmov, 33
Email: esmer.kerimova.88@bk.ru
ORCID:0000-0002-0246-4613

**ALINMA SÖZLƏRİN VARIANTLARI, SİNONİM VƏ
DUBLETLƏRİ MƏSƏLƏSİ**
(*Azərbaycan dili və Türkiyə türkcəsinin materialları əsasında*)

Dilə daxil olan hər bir element semantik prosesə qoşularaq bir deyil, bir neçə sözə paralel olan alınma söz qəbul edə bilər. Bu isə alınma sözlər arasında variantlılığın, sinonimliyin, omonimliyin, antonimliyin, çoxmənalılığın və dubletlərin yaranmasına səbəb olur. Sinonim, variant və dublet anlayışı dildə konkret normaları olan xüsusi qaydalar əsasında müəyyənləşsə də, bəzən növləri fərqləndirmək çətin olur. Buna səbəb isə eynilikdir. Hər üç terminin təməlində semantik eynilikdən söhbət getsə də, sinonimlər, dublet və variantlar eyiköklü sözlərdən yaranmır, hətta bir-birindən kəskin fərqlənirlər. Bütün dillərdə bu üç mövzunun təsvirində qarışıq məqamlar var. Çünki sərhədləri müəyyənləşsə də, zamanla biri digərinə çevrilə bilər. XX əsrə qədərki dövrdə bu mövzular ərəb-fars mənşəli alınmalar ətrafında öyrənilmişdir. Ancaq müasir dilçilikdə dillərin sayı artmış, istiqamətlər dəyişmişdir. Azərbaycan dili və Türkiyə türkcəsi 36 fərqli dillərdən söz almışdır. Məhz ona görə də alınmaların tərkibində mənbəyi müxtəlif variant, dublet və sinonimlərə rast gəlinir.

Variantlıq deyildikdə, dildəki eyniköklü sözlərin əsasında yaranan yeni mənə, növ və formalar nəzərdə tutulur. “Sözün leksik-semantik variantları omonimlik və çoxmənalılıq məsələsi ilə əlaqədar olub, bunların fərqləndirilməsini tələb edir. Leksik mənə sözün bütün qrammatik formalarında eyni qalır” [3, s.12]. Bu qanunauyğunluq milli və alınma mənşəli sözlər üçün keçərlidir. Fonetik substansiya olunmuş hər söz də variant hesab edilə bilməz. Variantlıq yaradan qoşa sözlər arasında qrammatik forma gözlənilməlidir. Alınma sözlərin variantları söz alan dildəki unifikasiya prosesindən irəli gəlir. Yəni yeni söz qəbul edən dilin orfoqrafik, orfoepik normalarına assimilyasiya olunmuş bir çox alınma sözlər etimon dildəki variantından fərqli mənimsənilir. Daha çox Avropa mənşəli alınmalarda variantlara rast gəlinir. Məsələn, Türkiyə türkcəsində *kup(fr.)*, *kupat(it.)* sözünün variantıdır, qab, geyimdə qəlib, kubok mənalarını ifadə edir [6, s.469]. *aforizm(yun.)-aforizma(yun.)*, *baki(ər.)-beka(ər.)*, *bas(fr.)-basso(it.)*, *bilhassa(ər)-bilhusus(ər.)*, *canan(fars)-cana(fars)*, *dahil(ər.)-duhul(ər.)* *kor(fr.)-kora(fr.)-koro(it.)-hor²(fars)*,

korse(fr.)-korset(fr.)-korsa(it.)-korsaj(fr.), komot(fr.)-komodin(fr.), konson(fr.)-konsonant(fr.), tem(fr.)-tema(it)-şema (fr.) və s. nümunələrin biri digərinin variantıdır. Azərbaycan dilində fars dilindən keçmə *ayna* və *ayinə*, ərəb dilindən *kahal-kahul, mağaza-maqazin, yəs-yas, sarban-sarvan* sözlərinvariantlılığa nümunə çəkmək olar.

Sözün variantları mövzusunda A.İ.Smirnitskinin “Söz məsələsinə dair” məqaləsində yazmışdır: “variant söz yox, sözün forması”dır. Alimin fikrincə, sözün variantları stilistik cəhətdən bir-birinə ziddiyyət təşkil edir və paralel zamanlarda ekvivalent kimi işlənir” [8, s.11]. Fonetik, morfoloji və leksik-semantik variantlar olmaqla üç cür təsnif etmişdir. Fonetik variantlıq bizim də tədqiqat işimizə daxil etdiyimiz formadır. Buraya səs dəyişiminə uğrayan, lakin leksik və qrammatik mənası eyni olan söz qrupları aiddir. Morfoloji variantlar, adətən, feil və əvəzlilərdə rastlanır. Alınma sözlər arasında, həm də Türkiyə türkcəsi ilə müqayisədə bu tip nümunələrə rast gəlinmir. Çünki morfoloji variantlıq əsasən sözün qrammatik formaları ilə yaranır. Məsələn, *oxu, oxut, oxumaq, oxutdurmaq, oxudan* və s. Leksik-semantik variantlara məhz alınma sözlərdə rast gəlinir. Bu isə sırf mənbələri fərqli olan ekvivalentlik mövzusu əhatə edir. Dissertasiyanın 3-cü fəslində bu barədə geniş qeyd edilmişdir.

H. Həsənov variantları eyni köklü sözlərin leksik-semantik münasibətindən yarandığını və iki; fonetik (nəqd-nağd, əba-aba) və qrammatik (doğum-doğuş) formasının olduğunu vurğulamışdır [1, s.142]. Alim qeyd edir ki, qrammatik vasitələr (forma və növ şəkilçilərinə) eyniköklü sözləri variantlara yaxınlaşdırır. Onları sintaktik funksiyalarına görə fərqlənirlər. Hər iki dildə fonetik variantlar xüsusi ilə seçilir, proteza, epiteza, səs dəyişməsi və əvəzlənməsi ilə yaranır. Yeni yaranan hər sözün öz vurğusu və ahəngi olur. Türkiyə türkcəsində məsələyə baxış nəzəri cəhətdən fərqlidir. Terminin qarşılığı olaraq *değişke* kəliməsindən də istifadə edilir. Mövzuya sosiolinqviistik aspektdən yanaşılır. N. Demir dildə variantların yaranmasında “xalqın yerləşdiyi bölgə, cəmiyyətdəki sosial qrupları, dilin tarixi inkişafı, dil əlaqələri, etnik köklər, peşə, təhsil, maddi vəziyyət, inanclar kimi ekstralinqviistik təsirlərin” başlıca rol oynadığını vurğulayır. “Variantlar standart, milli, sosial növlərinə ayıraraq diqqəti dil normaları, dialektlər, sosial qruplara (burada cinsiyyət və yaş faktorlarından da bəhs edir) cəlb edir” [5, s.95]. Standart variant dedikdə, ədəbi dil formasıdır, normaları gözlənilən leksem, morfem nəzərdə tutulur. Milli variantlar isə həmin sözün dialekt, arqo, jarqon forması hesab edilir. Məqalədən də görüldüyü kimi, Türkiyə türkcəsində sözün variantları mövzusunadair yazılmış ilk məqalədir, təqdimat xarakterlidir.

Variantları sinonimlərdən və dubletlərdən fərqləndirən başlıca amillər vardır. Sinonim və dubletlər variantlardan fərqli olaraq müxtəlifköklü sözlərdən yaranır. Sinonimlərlə variantları fərqləndirən əsas məsələlərdən biri də eynilik anlayışının dərəcəsi və məzmunu ilə bağlı olmasıdır. Sinonimlikdə sözlər dəyişir, əsas fikir,

məzmun qorunur, variantlarda isə forma nisbi dəyişir, məna birəbir qorunur. Dubletləri variantdan fərqləndirən əsas məqam dubletlərin terminlərlə əlaqəli yaranması və nitqdə çox zaman paralel işlənməsidir. Variantlar isə əsasən ümumişlək sözlərin fonunda reallaşır. Sözlərin üslubi fərqləri zamanla variantları dubletlərə çevirir. “Forma və mənşəcə müxtəlif, mətnə görə neytral, mənacə eyni, müxtəlif şəraitdə məna fərqi yaratmadan bir-birini əvəz edən, işlənmə şəraiti məhdud, emosional və ekspressiv xüsusiyyətlərə malik olmayan sözlərə **dubletlər** deyilir” [1, s.143]. O.S.Axmanova isə “Dilçilik terminləri lüğəti” ndə dubletlərə belə tərif verir; “Məna və tələffüzü bir-birinə yaxın, ortaq kökdən törəyən, müxtəlif dövrlərdə mənimsənilməsi üçün orfoqrafik və fonetik dəyişiklərə məruz qalan söz cütlüklərinə dublet deyilir” [7, s.608]. Dildə dubletlərlə sinonimlər semantik strukturuna görə bənzərdilir. Ancaq hər iki tərif maddə-maddə dublet və sinonimlərin fərqli xüsusiyyətlərini meydana çıxarır. Dubletlər sinonimlər kimi yaxınmənalı sözləri yox, eynimənalı sözləri ifadə edir və terminləri əhatə edir. Eyni zamanda dildə lazımsız təkrarların yaranmasının qarşısını alır, çünki sinonimdən fərqli olaraq situasiyadan asılı olmayaraq həmişə bir-birini əvəz edə bilər. Belə təkrarlar işlənmə tezliyi və dil daşıyıcılarının həmin vahidləri qəbul etməsindən asılı olaraq zamanla dildə daha dayanıqlı olacağına dəlalət edir. Məsələn, farscadan *həmraz* və *ərəb*, fars dilindən *sirdaş* sözlərinin eyni məfhumu adlandırsa da, *sirdaş* kəliməsi daha işləkdir. S.Sadıqova isə terminologiyada dubletlərin mövcudluğu məsələsinə dair qeyd edir ki, “Paralellik terminologiyada dolaşılıq, üslub ağırlığı yaradır. Əgər alınma söz dildə dubletlik yaradırsa, həmin sözlərdən biri dildən çıxardılmalıdır” [2, s.124]. Bu məsələdə sinonimlik və dubletləri fərqləndirən incə cizgi vardır. Bildiyimiz kimi, **sinonimlər** yaxın mənalı sözlərin müxtəlif işarələrlə ifadəsindən yaranır. Yəni, iki fərqli forma eyni məna yükü daşıyır. Dubletlər isə, birmənalı olaraq, forma və mənşəcə fərqlənən müxtəlif köklü sözlər əsasında formalaşır və terminləri əhatə edir. Oxşar cəhəti isə tərəflərin eyni nitq hissəsinə aid edilməsidir.

Hər hansı bir elm sahəsinə aid eyni anlayışı ifadə etmək üçün dil bəzən fərqli dillərdən iki və daha artıq söz alır. Beləliklə də, eyni məfhumu başqa-başqa sözlər adlandırır və dubletlər yaranır. Qeyd edilən nüansları dillərin müqayisəsində vermək mümkün deyil. Əsasən nümunələr hər bir dilin özünəməxsusdur. Mənşə, fonetik və leksik baxımdan bir-birinə ekvivalent sözlərin ikinci dildə ya sinonimik cərgəsinin, ya da dubletinin olduğunu görmək mümkündür. Məhz bu baxımdan, misallar təsviri metodun köməkliyi ilə ayrı-ayrılıqda verilir.

Azərbaycan dilində : Sinonimik cərgə yaradan alınma sözlər; *ixtira(ər.)-kəşf(ər.)*, *təxəllüs(ər.)-ləqəb(ər)*, *ani(ər.)-qəfil(ər.)-türfətüleyin(ər.)*, *təmyiz(ər.)-kassasiya (lat.)*, *təşrih(ər.)-operasiya(lat.)*, *təzminat(ər.)-kontribusiya(lat.)*, *zənəxdan-gamze-zəgən və s.*

Alınma dubletlər; *bərbər(ər.)-dallək(ər.)*, *hospital(alman)-klinika(yun.)-xəstəxana(ər.+fars)-mərrixana(ər.+fars)-müalicəxana(ər.+fars)*, *kalendar(lat.)-təqvim(ər.)*, *əcaxana(ər.+fars)-aptek(yun)*, *zirab(fars)-tualet(fr.)-ayaqyolu və s*

Türkiyə türkcəsində alınma sözlərin sinonimliyi və dubletlərinə daha çox təsadüf edilir. Sözlərin qarşılığı fərqli dillərə aiddir. "Müasir türk ədəbi dilinin terminologiyasında alınma sinonimlərin meydana gəlməsi üçün real əsas vardır. Müxtəlif məzmunlu terminlərin böyük bir qismi ümumxalq dilli sözlərin əsasında formalaşır və ümumi ədəbi dilə məxsus sinonimlik terminologiyaya da aid olunur" [4, s.77]. İstər dubletlər, istərsə də sinonimlik dildə sözün məna çalarının ən xırda incəliyinə qədər ifadə etməyə kömək edir. Eyni zamanda, dubletlərin tərəflərini yalnız Avropa mənşəli və bir tərəfi ərəb-fars, digər tərəfi Avropa mənşəli sözlər təşkil edir. Bir çox hallarda hər iki tərəf də dilin aktiv istifadəsindədir. Məsələn, *kurdele(it.)-bant(fr.)*, *baytar(ər.)-veteriner(fr.)*, *mod(lat.)-moral(fr.)*, *ıtır(ər.)-parfüm(fr.)* və s.

Türkiyə türkcəsində : Sinonimik cərgə yaradan alınma sözlər; *absürt(fr.)-abes(ər.)*, *akibet(ər.)-müntəha(ər.)*, *kriz(fr.)-fiyasko(it.)-inkiraz(ər.)*, *bedbaht(fars)-bibah(yun.)*, *diyalog(fr.)-muaverer(ər.)*, *daru(fars)-derman(fars)-ilaç(ər.)*, *esrəngiz(ər.)-enfes(ər.)-aliyyülala(ər.)*, *hep(fars)-daima(ər.)*, *hafif(ər.)-layt(ing.)*, *lağiv(ər.)-iptal(ər.)*, *beleş(ər.)-bedava(fars+ər.)-müft(fars)*, *kiler(fars)-bodrum(rus)-mahzen(ər.)*, *tekit(ər.)-israr(ər.)*

Hər iki dildə birdən çox məna ifadə edən alınma sözlər də vardır. Belə sözlərin bəzən müəyyən bir mənası başqa sözlə sinonimlik təşkil edə bilər. Məsələn, *ardiye(ər.)* sözü 1-ci əşyaların saxlandığı yer, 2-ci belə yerdə saxlanan əşya üçün ödənilən məbləğ mənalərini ifadə edir. *Anbar(fars+ər.)* sözü 1-ci gəminin yük yeri, 2-ci içində ərzaq saxlanan xüsusi bölmə mənalərində işlənir. *Depo(fr.)* 1-ci qorunmaq, saxlanmaq üçün yer, 2-ci topdan satılan yer, 3-cü ordunun mallarını saxlamaq üçün yer mənalərində işlənir. Hər üç sözün də bir-birinə yaxın, bir o qədər də fərqli mənalara var, lakin ümumilikdə sözlər bir-birini kontekstdə əvəzləyə bilər və yaxınmənalıdırlar. *Cüzdən(ər.+fars)-portmane(fr.)*, *çek(ing.)-fatura(it.)*, *fiş(fr.)-priz(fr.)*, *günah(fars)-kabahet(ər.)*, *hesab(ər.)-skor(ing.)*, *garderop(fr.)-vestiyer(fr.)*, *güzərgah(fars)-rota(it.)*, *mürebbiye(ər.)-lala(fars)*, *tecrid(ər.)-tecerrüt(ər.)* sözləri bu qəbildəndir.

Bəzi alınma sözlər həm eyni, həm də fərqli dillərdə omonimlik də yaradır, bu isə lüğətdə x^2, x^3, x^4 kimi şərti işarələnilir. Həmin sözlərdən biri fərqli sözlə sinonimlik yaradır. Məsələn, *alternativ(fr)* 1. seçənək, 2. qarışıq, 3. dalğalı mənalərini özündə əks etdirir, həmçinin *şık¹(fr.)* sözü gözəl, zərif, uyğun anlamlarını və *şık²(ər.)* sözü seçənək, hər hansı bir mövzuda alınabiləcək qərarların hər biri mənasında alternativ sözü ilə sinonimlik təşkil edir. Bu tip alınma sözlərin sinonimliyinə *keffare(ər.)-diyet¹(ər.)*, *pehriz(fars)-diet²(fr.)*, *para¹(fars) – pare (fars)*, *nısıf (ər.)*, *sem¹(ər.)-zehir(fars)*, kimi sözləri nümunə göstərmək olar.

Alınma dubletlər; *afişə(fr.)-poster(fr.)*, *asa(ər.)-baston(it.)*, *pars(fars)-leopar(fr.)*, *bestekar(fars)-kompozitör(fr.)*, *bavul(it.)-valiz(fr.)*, *dülger(ər.)-marangoz(yun.)*, *hamam(ər.)-banyo(it.)*, *hapishane(ər.+fars)-kodes(yun.)-mahpushane(ər.+fars)-tevkifhane(ər.+fars)*, *hilekar(ər.+fars)-kurnaz(fars)*, *inkilap(ər.)-revolüsyon(fr.)*, *insaniyyət(ər.)-humanizm(fr.)*, *istirahet(ər.)-relaks(ing.)*, *kasabhane(ər.+fars)*, *kanarya(it.)+mezbaha(ər.)-salhane(ər.)*, *grip(fr.)-enflüame(fr.)-nezne(ər.)-zatire(ər.)*, *meclis(ər.)-konsey(fr.)*, *personel(fr.)-kadro(it.)*, *sinyal(fr.)-korna(it.)*, *tetil(ər.)-grev(it.)* və s.

Türkiyə türkcəsində dublet yaradan bəzi alınma sözlərin tərəflərdən biri dilin passiv fonundadır. Canlı danışıq dilində bir tərəf işləkliyi qoruyub saxladığı halda digər tərəf zamanla arxaikləşərək dildən çıxmaq ehtimalı yaradır. Məsələn, *liman(yun.)-bender(fars)*, *bilavasite(ər.)-direkt(fr.)*, *maydanoz(yun.)-selinon(yun.)*, *mülayim(ər)-dobra(bulg.)*, *fasıla(ər.)-mola(it.)*, *folklor(ing.)-halkiyat(ər.)*, *fermentasyon(fr.)-tahammür(ər.)*, *heveskar(ər.+fars)-amatör(fr.)*, *homojen(fr.)-mütecanis(ər.)*, *ihsas(ər.)-kalifiye(fr.)*, *katibe(ər.)-telesekriter(fr.)*, *medeniyet(ər)-kültür(fr.)*, *muterize(ər.)-parantez(fr.)*, *pomada(fr.)-ruj(fr.)*, *parabola(fr.)-muhaddep(ər.)*, *müftah(ər.)-anahtar(yun.)*, *riyaziyyat(ər.)-matematik(fr.)*, *sihir(fars)-magic(ing.)*, *say(ər.)-efor(fr.)*, *siyaset(ər.)-politika(fr.)*, *kopya(it.)-suret(ər.)*, *müstensih(ər.)*, *tabliğat(ər)-propaganda(it.)*, *taklit(ər.)-imitasyon(fr.)*, *tenkit(ər.)-kritik(fr.)* Altından xətt çəkilən sözlər daha ümumişləkdir. Bu nümunələr Türkiyə türkcəsində son zamanlar Avropa mənşəli alınma sözlərin ərəb-fars mənşəli sözləri sıxışdırdığını deməyə əsas verir. Məsələn, *dikkat(ər.)-konsantrasyon(fr.)*, *cəngaver(fars)-şövalye(fr.)*, *egoist(fr.)-hodbin(fars)*, *itiraz(ər.)-protest(ing.)*, *anene(ər.)-tradisiyon(fr.)*, *fahişə(ər.)-metres(fr.)*, *hıfzıssıhha(ər.)-hijjen(fr.)* və s.

Alınma sözlərin semantikasında baş verən hadisələr variantlıq, dubletlər və sinonimlik məsələlərini yaradır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi variantlıq mövzusu Türkiyə türkcəsində həm az, həm də linqvistik cəhətdən çox, sosiokulturoloji tərəflərdən öyrənilmişdir. Dildə dubletlərin, paralellərin yaranması hər iki dildə alınmalar mövzusunda dalğalanmalar ilə əlaqədardır. Müstəqillik illərinə qədərki dövrdə ərəb-fars-rus- rus dili vasitə ilə latın və yunan dilləri dubletləri yaradan başlıca ünsürlər idisə, yeni eradan rus dili və vasitəsi ilə olan axın türk dili və Avropa dilləri ilə əvəzlənməyə başlamışdır. Türkiyə türkcəsində bu ardıcılıq ərəb-fars-fransız dili istiqamətindən ərəb-fars-ingilis-italyan dilləri kimi dəyişmişdir. Burdan belə qənaətə gəlinir ki, dildə əvvəldən var olan eyni məfhumu adlandıran ləksəm daha yenisi ilə əvəzləndikdə dubletlər və paralellərin də yeni variantları yaranır.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Həsənov, H. Müasir Azərbaycan dili. II hissə. Leksika.- Bakı: -Şərq-Qərb, - 2005.-452 s.
2. S.A.Sadiqova. Azərbaycan dilinin terminologiyasının standartlaşdırma formaları. Bakı, Elm, 2015 səh,124

3. Verdiyeva, Z., Ağayeva, F., Adilov, M.A..Azərbaycan dilinin semasiologiyası. Maarif nəşriyyatı. Bakı: Elm, -2019. -303 s.
4. Zeynalı, J.R. Müasir türk ədəbi dilində alınma sözlərin linqvistik xüsusiyyətləri. /filologiya üzrə fəlsəfə dis./ BDU, -Bakı. -2014. -132 s.
5. Demir, N. Türkçede varyasyon üzerine // -Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi,-2010. №17, 2, s.93-106
6. Karaağaç, G. Türkün alıntı sözlüğü. Ankara: Akçağ, - 2015. – 858 s.
7. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов // – Москва : Советская энциклопедия,1969.-607s.
8. Смирнитский, А.И. К вопросу о слове (Проблема «Торжества слова»). «Труды Института Языкознания», т.IV, -1954, -s.3-49.

Xülasə

Dilin zənginliyi göstərən önəmli faktorlardan biri də sinonimik cərgənin olması, dubletlərin üslubi xüsusiyyətlərdən asılı olaraq bir-birini əvəzləyə bilməsidir. Bu proses dildə milli sözlərin semantikasının dəyişməsi əsasında baş verir. Bununla yanaşı alınma sözlərin fonunda da həm Azərbaycan dili, həm də Türkiyə türkcəsində sözün varinatlarına, dubletlərinə və sinonimik cərgəsinə rast gəlmək mümkündür. Zəruri ehtiyacı ödəyən və dildə vətəndaşlıq qazanan hər bir alınma söz dilin ifadə imkanlarını genişləndirir. Belə ki, Azərbaycan dilində *kalendar(lat.)-təqvim(ər.)* dubleti fərqli dillərdən və vaxtlarda götürülmüşdür. Hər iki leksem dilin aktiv bazasındadır. Həmçinin Türkiyə türkcəsindəki *kompas(fr.)-pusula(it.)-tezkere(it.)* dubleti mənası, işlənmə dairəsi və tezliyinə görə eynilik təşkil edir. Sinonimik cərgədə isə bu eynilik gözlənilmir, çünki hər iki dildə bir tərəfi ərəb-fars mənşəli alınmalardan ibarət olan sözlər artıq arxaikləşməyə doğru gedir. Məsələn, *pəhriz-diet/ egoist(fr.)-hodbin(fars)*. Türkiyə türkcəsində bu proses daha sürətlə baş verir. Fikrimizcə, dildə variantların olması həddən artıq alınmalarla yüklənməyə gətirib çıxarır. Çünki hər iki və ya üç halda söz mənası, leksik-semantik xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayır.

Açar sözlər: alınma sözlərin variantları, sinonim dubletlər, sinonimik cərgə

Резюме

Вопрос о вариантах, синонимах и дублетах заимствованных слов.

(На основе материалов азербайджанского и турецкого языков)

Каримова Асмар Ханбала

Одним из важных факторов, демонстрирующих богатство языка, является наличие синонимического ряда, способности дублетов заменять друг друга в зависимости от стилистических особенностей. Этот процесс происходит на основе изменений в семантике национальных слов в языке. При этом варианты, дублеты и синонимический ряд слов можно обнаружить как в азербайджанском, так и в турецком языках на фоне заимствованных слов.

Каждое заимствованное слово, удовлетворяющее необходимую потребность и приобретающее языковое значение, расширяет выразительные возможности языка. Так, в азербайджанском языке дублет *kalendar* (лат.)-*kalendar* (ар.) был заимствован из разных языков и в разное время. Обе лексемы находятся в активной базе языка. Также дублет *kompas* (фр.)-*pusula* (ит.)-*tezkere* (ит.) в турецком языке идентичен по значению, объему и частоте употребления. Однако такое совпадение не ожидается в синонимическом ряду, поскольку в обоих языках слова, состоящие из одной стороны арабо-персидских заимствований, уже движутся в сторону архаизма. Например, *diet-diet/egoist(fr.)-hodbin(farsi)*. В турецком языке этот процесс происходит быстрее. На наш взгляд, наличие вариантов в языке приводит к перегрузке избыточными заимствованиями. Потому что в двух или трех случаях значение слова сохраняет свои лексико-семантические свойства.

Ключевые слова: варианты заимствованных слов, синонимичные дублеты, синонимичные ряды.

Abstract

The issue of variants, synonyms and doublets of borrowed words.

(Based on materials from the Azerbaijani language and Turkish Turkish)

Karimova Asmar Khanbala

One of the important factors showing the richness of the language is the presence of a synonymic series, the ability of doublets to replace each other depending on stylistic features. This process occurs on the basis of changes in the semantics of national words in the language. At the same time, it is possible to find variants, doublets and a synonymic series of words in both Azerbaijani and Turkish Turkish against the background of borrowed words. Each borrowed word that meets a necessary need and gains citizenship in the language expands the expressive capabilities of the language. Thus, in Azerbaijani, the doublet *kalendar* (lat.)-*kalendar* (ar.) was borrowed from different languages and at different times. Both lexemes are in the active base of the language. Also, the doublet *kompas* (fr.)-*pusula* (it.)-*tezkere* (it.) in Turkish Turkish is identical in meaning, scope and frequency of use. However, this identity is not expected in the synonymic series, because in both languages, words that consist of one side of Arabic-Persian borrowings are already heading towards archaism. For example, *diet-diet/ egoist(fr.)-hodbin(farsi)*. In Turkish Turkish, this process occurs more rapidly. In our opinion, the presence of variants in the language leads to overloading with excessive borrowings. Because in two or three cases, the meaning of the word preserves its lexical-semantic properties.

Keywords: variants of borrowed words, synonymous doublets, synonymous series.

Rəyçi: filol.ü.f.d., dos. Əliyeva Gülnarə Fəxrəddin

